

SÕJANDUSEGA SEOTUD ERAETTEVÕTTED – PANUS RAHVUSVAHELISTE KRIISIDE LAHENDAMISSE¹

JANAR PEKAREV

Traditsiooniliselt on sõjalise jõu kasutamist käsitletud riikide ainuõigusena. 20. sajandi ajalugu on näide sellest, et sõjapidamine ja relvastatud konfliktide reguleerimine on tõesti olnud ainult riikide ülesanne, mille teostamine on viinud kahe maailmasõjani. Sellegipoolest on külma sõja järgsed sündmused ja kriisid näidanud, et riikide relvajõudude osakaal rahvusvahelise julgeoleku tagamisel väheneb, sest kriisireguleerimisse on kaasatud lisaks riikidele veel mitmesuguseid sõjategevusega seotud organisatsioone. Siinse artikli eesmärk ongi vaadelda seda, milles seisneb sõjapidamise erastamine ning millised on tänapäeva sõjandusega seotud eraettevõtted, millega nad täpselt tegelevad, mis on esile kutsunud nende arvukuse kiire kasvu pärast külma sõda ning millised eelised ja probleemid kaasnevad nende osalemisega kriisilahendamises. Artikkel ei ole ammendav analüüs, vaid annab pigem ülevaate sõjanduse erastamise fenomenist, selle ulatusest ning sellega kaasnevatest väljakutsetest ja võimalustest.

I. Antiikaja palgasõduritest 20. sajandi lõpu äriühinguteni

Teise riigi kodanikest, rahva või hõimu liikmetest moodustatud sõjalisi üksusi on relvastatud konfliktides kasutatud juba antiikajal ning palgasõdurid on kuulunud lahingutegevuse juurde selle algusaegadest peale. Esimesed andmed palgatud sõdurite kasutamisest võitluseks teise riigi vastu pärinevad ajajärgust umbes kaks tuhat aastat enne meie ajaarvamise algust. Palgasõdureid on sõjapidamisel kasutanud Egiptuse vaaraod, Antiik-Kreeka linnriigid, Makedoonia valitsejad ja paljud teised.²

Keskajal moodustasid feodaalid oma sõjavägesid peamiselt neile kuuluvatel maadel elavatest inimestest. Koos tehnika ja ühiskonna üldise arenguga

¹ Artikkel on kirjutatud autori 2006. aastal Kaitseväge Ühendatud Õppeasutustes kaitsitud lõputöö “Sõjandusega seotud eraettevõtted: areng, probleemid ja võimalik panus rahvusvaheliste kriiside lahendamisse” põhjal.

² **Singer, P. W.** 2003. *Corporate Warriors, The Rise of the Privatized Military Industry*. New York: Cornell University Press, p. 21. [Edaspidi *Singer 2003*]

kasvas loomulikult ka vajadus sõjas osalejate suurema professionaalsuse järele ning üha enam toimus nende spetsialiseerumine erialade või kindlate relvaliikide kaupa. Näiteks kahurväelased moodustasid lausa omaette rahvusvahelise gildi, millel olid väga rangelt valvatud ametisaladused.³

17. sajandil kujunes sõjapidamine üheks suuremaks ettevõtluse liigiks Euroopas. Tolleaegsed armeed Euroopas kujutasid erinevate palgatud üksuste kogumeid. Palgasõduritel oli oluline roll Kolmekümneaastases sõjas (1618–1648). Nad moodustasid arvuka väljaõpetatud sõdurite kontingendi, mida sõdivad pooled palkasid oma kaotuste kompenseerimiseks ja inimressurssidest tulenevate piirangute ületamiseks. Samal ajal oli Kolmekümneaastane sõda oluliseks pöördemomendiks Euroopa ajaloos teel suveräänsete riikide kujunemisele, rahvusarmeede loomisele ning palgasõdurite tähtsuse vähenemisele sõjapidamises.

Täiesti uue lähenemise sõjandusele löid majanduslikult nõrgad riigid, kes elarve suurendamiseks üürisid välja oma armeeüksusi. Näiteks Inglismaa palkas ligemale 30 000 sõdurit Saksa vürstiriikidest, et võidelda iseseisvustega Ameerika Iseseisvussõjas, kuna Briti üksused olid samal ajal seotud stabiilsuse tagamisega teistes kolooniates.⁴ Briti Ida-India kompanii relvajõud koosnesid 1782. aastal *ca* 100 000 mehest, mis oli rohkem kui Briti regulaarvägede koosseisus teeninud meeste arv. Hollandi Ida-India kompaniis oli pidevalt teenistuses 25 000 meest (palgatud Saksa üksused ja Jaapani sõdurid) ning 140 laeva. Niisugused ettevõtted võitlesid kolooniate haldamisõiguse pärast nii kohalike elanike kui ka üksteisega ning riigid kasutasid neid oma välispoliitika instrumendina. Selliste firmade tegevus mõnedes Aafrikas paiknevates kolooniates kestis 20. sajandi esimeste aastakümneteni.⁵

Suur Prantsuse revolutsioon tõi ajalooareenile uued armeed, mis olid komplekteeritud mobilisatsiooni käigus, nii tõrjuti eraettevõtjad sõjandus- turult eemale ligi kaheks sajandiks. Alles 20. sajandi viimasel kümnendil hakkas toimuma suur muutus riikide jõukasutamise monopolis, mida iseloomustab sõjandusega seotud ettevõtete (*private military companies*)⁶ arvu kasv ja nende järjest ulatuslikum rakendamine erinevate ülesannete täitmiseks.⁷

Sõjandusega seotud eraettevõtete uut esilekerkimist seostatakse globaalse võimutasakaalu muutusega, mis tabas maailma möödunud sajandi lõpus.

³ Singer 2003, p. 22.

⁴ *Ibid.*, 2003, pp. 32–33.

⁵ *Ibid.*, 2003, pp. 35–37.

⁶ See on enimlevinud ingliskeelne nimetus erialakirjanduses, mida on käsitletud allpool.

⁷ Pilj, K. von der *et al.* 2005. *Global Regulation, Managing Crises After der Imperial Turn*. Palgrave Macmillan, p. 205.

Bipolaarne maailm lakkas olemast ja kadus vajadus massiarmeede järele. Nõukogude Liidu kokkuvarisemisega kaasnenud riikide iseseisvumislaine suuren- das aga ebastabiilsust mitmetes piirkondades. Pärast külma sõja lõppu valland- usid konfliktidena etnilised ja religioossed pinged, mis olid maha surutud kahe riikide bloki halastamatu konkurentsi ja võidurelvastumise käigus. Tekki- nud kriisid ja konfliktid andsid võimaluse firmadele, kes suutsid huvitatud osapooltele pakkuda kriiside lahendamiseks sõjandusega seotud teenuseid.

Teine väga oluline asjaolu, mis on aidanud kaasa sõjandusega seotud eraettevõtete taastekkimisele pärast Nõukogude Liidu lagunemist, on olnud kaadrisõjaväelaste massiline koondamine pärast külma sõja lõppu. Üleüldine militaarsektori isikkoosseis langes maailmas 1987. aasta 28 miljonilt 23 mil- jonile aastaks 1994.⁸ Selline tõepoolest massiline koondamine võimaldas erafirmadel võtta palgale endisi sõjaväelasi ning saada sel teel väheste kulutustega enda käsutusse kõrgetasemelise sõjalise oskusteabe ja kogemuse. Tihtipeale koondati sõjavägesid tervete üksuste ja struktuuride kaupa, see tähendab: likvideeriti pataljone ja brigaade täies koosseisus, mis võimal- das sõjandusega seotud ettevõtetel palgata korraga terve üksuse juhtiv- koosseisu. Niisugusel teel palgatud üksustele jagus ka varustust: Singer on kirjeldanud⁹ olukorda rahvusvahelisel mustal turul, kus ringles ligi 550 mil- jonit tulirelva ning hulgaliselt lahingutehnikat¹⁰.

Eeltoodud muutuste tulemusena on praeguseks tekkinud maailmas terve hulk sõjandusega seotud erafirmasid, mis osutavad klientidele teenuseid otsesest sõjapidamisest kuni väljaõppe teostamise ja logistika tagamiseni, olles kohati isegi paremini varustatud ja/või relvastatud kui mõnede riikide armeed. Niisugune muutus sõjandusvallas on kaasa toonud mõiste *sõja- pidamise erastamine (privatization of war)* järjest ulatuslikuma kasutamise. Alljärgnevalt seletatakse mõiste lahti ja vaadatakse, millistesse kategooria- tesse võib jagada sõjalist teenust osutavad ettevõtted.

⁸ Shearer, D. 1998a. Private Armies and Military Intervention. – Adelphi Paper 316, International Institute for Strategic Studies, Oxford University Press, p. 9. <<http://www.isn.ethz.ch/iiss/prap/316.htm>>, (04.05.2006).

⁹ Valdavalt on sõjandusega seotud firmade asutajad ja tegevjuhid olnud endised sõjaväelased, nt Executive Outcomesi ja Sandline'i asutaja oli kolonelleitnant E. Barlow; Blackwateri rajajaks peetakse endist USA mereväe eriüksuse (SEAL) liiget E. Prince'i.

¹⁰ Singer 2003, pp. 54–55.

2. Sõjapidamise erastamise olemus tänapäeval ja sõjalist teenust osutavad firmad

Aegade jooksul on riik taganud oma kodanikele teatud tüüpi teenuste osutamise, mis on tuginenud maksudest saadavale tulule. Selles kontekstis on ka sõjapidamine olnud ajast aega kindlasti üks avaliku sektori teenus. Sõjapidamise erastamist on varasematel aegadel mõistetud lihtsalt kui palgasõdurite osalemist sõdivate poolte vahelises relvastatud konfliktis.¹¹

Tänapäeval mõistetakse erastamisena üldjuhul varem riigi poolt osutatud teenuste erasektorile üleandmist lepingu alusel.¹² Erastamise viimase aja suurema võidukäigu algust läänemaailmas seostatakse peamiselt M. Thatcheri Suurbritannia peaministriks oldud perioodiga, millest sai alguse ka sellise mõtteviisi levik teistesse riikidesse üle kogu maailma.

Eeltoodu põhjal võiks sõjapidamise erastamise all mõista üldjuhul mitte-riiklike organisatsioonide ehk erasektori ettevõtete järjest ulatuslikumat osalemist sõjapidamises, rahutagamissioonides, riigisisese julgeoleku tagamises vms, kusjuures nende tööandjaks võib olla kas riik või mõni rahvusvaheline organisatsioon.

Tundub, et sellega võikski lugeda sõjapidamise erastamise mõiste üldjuhul määratletuks. Siiski on seda valdkonda viimase aastakümne jooksul uurinud teadlased ja poliitikud välja toonud erinevaid nüansse sõjandusvallas osalevate erafirmade rolli, sõjanduses osalemise ulatuse, nende tegevuse kontrollitavuse ja vastutuse suhtes. Nende aspektide üldistamine ammen-davaks ja kõikehõlmavaks määratluseks võtab tõenäoliselt veel aega.

Näiteks Fitzsimmons'i arvates on sõjapidamise erastamise väljenduseks eelkõige rahuvalvemissioonid, sest sõjandusega seotud erafirmad konkureerivad teatud piirkondades juba ÜRO rahuvalvevägedega¹³. Schreier väidab, et sõjapidamise erastamine väljendub eelkõige erasektori sõjandusettevõtete kasutamises riikliku poliitika elluviimiseks¹⁴.

Kindlasti ei saa sõjapidamise erastamine tähistada aga niisugust riigi käivitatud protsessi, mille käigus toimuks sõjapidamise või riigi armee sihipärane ja terviklik erastamine (st riigi relvajõudude 100%-line asendamine

¹¹ Singer 2003, p. 40.

¹² Britannica Concise Encyclopedia 2002, p. 1509.

¹³ Fitzsimmons, S. 2005. Dogs of Peace: A Potential role for private military companies in peace implementation. – Journal of Military and Strategic Studies, Vol. 8, Issue 1, pp. 2–3.

<<http://www.jmss.org/2005/fall/articles/fitzsimmons.pdf>>, (02.11.2006).

¹⁴ Schreier, F.; Caparini, M. 2005. Privatising Security: Law, Practice and Governance of Private Military and Security Companies, p. 78.

<http://www.dcaf.ch/_docs/op06_privatising-security.pdf>, (23.09.2006).

sõjalist teenust osutava erafirma teenuste ostmisega riigi poolt), sest senini ei ole ükski riik ilmutanud niisugust teadlikku initsiatiivi. Küll aga on riigid ja ka rahvusvahelised organisatsioonid (sh ÜRO) näidanud üles valmisolekut kasutada juba olemasolevaid (st erasektori algatusel tekkinud) võimalusi oma poliitika elluviimiseks ning riigikaitsesektori kulude vähendamiseks.¹⁵

Eelneva põhjal on näha, et sõjanduses toimuva erastamisprotsessiga on kaasnenud sõjapidamisteenuse riikliku monopoli osaline kadumine ja erasektori kaasamine sõjapidamisse. Järgnevalt vaadeldakse seda, milliseid teenuseid osutavad erafirmad ja kuidas neid võib osutatavate teenuste alusel jaotada.

J. Shevlin ja D. Brooks on teinud sõjandusega seotud erafirmade kohta üsna ülevaatliku ja detailse liigituse. Selle jaotuse kohaselt tagavad lahingutegevusega otseselt mitte seotud teenust osutavad firmad (*nonlethal service providers*) tellijale logistilisi teenuseid, õhustransporti, ehitavad sõjaväebaase ja põgenikelaagreid, puhastavad vett, hoiavad käigus mobiilseid haiglaid. Selliste firmade tegevusulatusettekujutamiseks võib märkida, et näiteks firmal Kellogg, Brown & Root, mis tegeleb transporditeenustega ja peab USA relvajõudude jaoks ülal söögikohti, on Iraagis, Kuveidis ja Afganistanis kokku ca 50 000 töötajat.

Turvateenust osutavate erafirmade (*private security companies*) teenused on seotud majandustegevuse turvamise, isikute relvastatud kaitse ning objektide valvamisega. USA kaitseministeerium ja välisministeerium on palganud mitmed niisugused firmad tööle Iraaki ja Afganistani.

Sõjapidamisega seotud erafirmade (*private military companies*) pakutavad teenused on ilmselt kõige mitmekesisemad, sest sõjaväe ja politsei väljaõppe korraldamisele lisandub ka klientriikide julgeolekustruktuuri reformimine ning nõustamine tsiviil-militaarsuhete vallas. Selliste firmade võimest lahendada strateegilise ulatusega ülesandeid annab märku fakt, et peamise osa nende klientidest moodustavad riigid, rahvusvahelised ja regionaalsed organisatsioonid.¹⁶ Esitatud sõjapidamisega seotud erafirmade liigitust võib ka kritiseerida. P. Singeri arvamus kohaselt on sõjapidamisturul toimuvat detailselt ja üheselt keeruline määratleda, sest iga üksiku firma tegevust on raske hinnata ja osa firmasid asub oma tegevusega erinevate teenusekategoriate piiril.¹⁷

¹⁵ **Avant, D. D.** 2002. Privatizing Military Training. Foreign policy in focus, Vol. 7, No. 6. <<http://www.fpif.org/fpiftxt/1330>>, (19.09.2006).

¹⁶ **Brooks, D.; Shelvin, J.** 2005. Reconsidering Battlefield Contractors, pp. 103–112. <<http://www.hoosier84.com/douglinks.html>>, (12.05.2006).

[Edaspidi **Brooks, Shelvin 2005**]

¹⁷ **Singer** 2003, p. 92.

3. Sõjandusega seotud ettevõtted – riigikaitse lahutamatu osa

Tänapäeva sõjandusega seotud firmad ei ole enam lihtsalt ühe ülesande täitmiseks moodustatud või ainult väheseid funktsioone täita suutvad palgasõdurite üksused, vaid nüüdisaegsed, väga erinevaid teenuseid osutavad, juhatuste ja nõukogudega börsidel noteeritud äriettevõtted. Nad pakuvad oma teenuseid kriisipiirkondades, lahingutegevuses ja rahutagamisoperatsioonidel. Nad on oskuslikult ära kasutanud külma sõja järgsed muutused maailmas ning saanud ärimaastiku lahutamatuks koostisosaks.¹⁸

Sellised uue põlvkonna firmad on ametlikult registreeritud, selge struktuuri ja töökorraldusega äriettevõtted, mis taotlevad igati oma riigi valitsuse heakskiitu ning võimalust tegutseda seaduslikult ja avalikult. Ka firmasisene aruandlus on oluline osa niisuguste äriühingute tegevusest. Sõjandusega seotud ettevõtted võivad olla aktsiaseltsid, mis on aruandekohuslased oma aktsionäride ja juhatuse ees. Sõjandusega seotud teenuste osutamine võib samuti olla vaid osa mõne suure kontserni tegevusest. Niisugused firmad saavad oma tegevust finantseerida ametlike pangalaenudega, nad tegutsevad arenenud riikides ja nende kontrolli all.¹⁹

Siiski võib sõjandusega tegelevate erafirmade personali otsese sõjategevuses osalemise puhul käsitleda tänapäeval samuti palgasõduritena, st isikutena, kes kuuluvad palgasõdurite värbamist, kasutamist, rahastamist ja väljaõpetamist keelustava 1989. aasta konventsiooni ning 1977. aastal vastu võetud Genfi konventsiooni I lisaprotokolliga määratluse alla.

Kui aga arvestada sõjapidamisega tegelevate firmade ülesannete mitmekesisust, võib nimetatud konventsioone pidada tänapäeval mõnevõrra problemaatiliseks. Nüüdisaegsete erafirmade tegevusvaldkond on palju laiem kui ainult võitlemine kellegi eest konfliktides ja riigipöörete tegemine. Seega kuulub selliste ettevõtete personal ainult osaliselt nende konventsioonide alla.

Sõjandusega tegelevate erafirmade personali staatus on olnud arutlusel mitmel pool ja ka näiteks Suurbritannia Välispoliitika Instituut on konstateerinud, et sellesse täielikku selgust tuua on keeruline. Chatham House'i korraldatud konverentsil nenditi, et iseenesest ei ole olemas õiguslikku vaakumit sõjandusega tegelevate firmade personali staatuse määramisel, kuid on olemas probleemid rahvusvahelise õiguse järgimise kontrollimisel

¹⁸ **Shearer, D.** 1998b. Outsourcing War. – Foreign Policy, Fall, p. 9.
<<http://www.fsa.ulaval.ca/personnel/VernaG/EH/F/cons/lectures/mercenaries.htm>>, (12.06.2006).

¹⁹ **Singer** 2003, pp. 44–48.

ning sõjandusega tegelevate erafirmade ja nende personali tegevuse seaduslikkuse tagamisel.²⁰

Siinkohal võib öelda, et sõjandusega tegelevate firmade personalialane tegevus on oluliselt põhjalikum varasemast ning tööjõu värbamisel vaadeldakse hoolikalt, et kandidaatidel oleks vajalik kvalifikatsioon ja oskused. Suuresti aitab siin kaasa otse teenistusest vabanevate sõjaväelaste värbamine.

Seetõttu ei ole ka põhjust imestada, et sõjandusega seotud ettevõtete roll arenenud riikide riigikaitstes on tänapäeval juba väga suur. Näiteks Briti relvajõud on andnud mitmed oma ülitähtsad ülesanded üle erafirmadele. Nii teostab erafirma kuninglikus mereväes väljaõpet uusimate aatomiallveelaevade hooldamise ja kasutamise alal ning erafirmadele kavatsetakse üle anda lahingulennukite õhus tankimine.

USA relvajõududes on erafirmadele üle antud *ca* 70% õhuväe väljaõppe teostamisest ning pommitajate B-2 ja F-117, luurelennukite U-2 ja tankimislennukite KC-10 hooldamine.

Kõige tähelepanuväärsem näide erastamisest USA relvajõududes on see, et isegi USA tuumajõudude kasutamise eest vastutavas Põhja-Ameerika õhuruumi kaitse väejuhatuses (NORAD) on arvutus- ja sidetehnika hooldamine usaldatud erafirmale.²¹

Erafirmad hooldavad USA relvasüsteeme ka konfliktide käigus ja konfliktipiirkondades. Näiteks Lahesõja ajal tagasid sõjandusega seotud firmad TOW-rakettide, M1-tankide, Bradley lahingumasinate ja Patrioti rakettide hoolduse. 2003. aasta Iraagi sõjas tagati toetus M1-tankidele, AH-64 kopteritele ja paljudele mereväelaevadele.^{22,23}

4. Sõjandusega seotud ettevõtete rakendamine kriisireguleerimises

Osaliselt selgus juba eelmisest alapeatükist, et erafirmad osalevad tänapäeval ka sõjalistes konfliktides ja kriisireguleerimises. Nende järjest tihenevad sidemed riigikaitsega peaksid seda ka toetama. Nii väidabki K. O'Brian, et

²⁰ **Chatham House.** 2005. Private Military Companies: A Legal Vacuum?, 16 March, pp. 2–3.

<www.chathamhouse.org.uk/pdf/research/il/ILP160305.pdf>, (07.08.2006).

²¹ **Singer** 2003, pp. 12, 14–16.

²² The Economisti juhtkiri tituleeris 2003. aastal alanud Iraagi vastase sõjalise kampaania lausa esimeseks erastamissõjaks.

Military Industrial Complexities 2003. The Economist, 29 March.

²³ **Avant, D. D.** 2005. The Market for Force, The Consequences of Privatizing Security, New York: Cambridge University Press, p. 19. [Edaspidi *Avant* 2005]

sõjandusega seotud firmad on tegutsenud juba aastakümneid lääneriikide valitsuste heakskiidul väga erinevates situatsioonides.²⁴ Nende klientideks on olnud riigid, rahvusvahelised organisatsioonid ja kõikvõimalikud muud maksujõulised kliendid.

Sõjandusega seotud firmade kasutamine võimaldab valitsustel vältida inimkaotusi riigi institutsioonide seas ning samas saavutada seatud poliitilisi eesmärke koos erafirmade abiga.²⁵ Senine kogemus sõjandusega seotud ettevõtete osalemisest mitmetes kriisides on näidanud, et nad suudavad oma tegevusega mõjutada kriiside kulgu ja pakkuda lahendusi sõjalistele probleemidele. Näiteks operatsioonis “Iraagi vabadus” on erafirmade roll olnud märkimisväärne: aastal 2005 oli Iraagis *ca* 30 000 sõjandusega tegelevate erafirmade töötajat (s.o 4000 inimest rohkem kui oli kogu Briti kontingendis sõja tipphetkel) ning on arvatud, et nende hulk võib veelgi suurenedada koalitsioonivägede arvu vähendamise tõttu Iraagis.²⁶ Järgnevalt vaadeldakse kaht juhtumit, mis aitavad näitlikustada ja iseloomustada sõjandusega seotud erafirmade rolli erinevates konfliktides.

Esimene juhtum: sõjandusega seotud ettevõtted Sierra Leones

Iseloomulik sõjandusega seotud erafirmade rakendamise juhtum leidis aset Sierra Leones. Onupojapoliitika ja korrupsioon riigi peamise maavara teemantide kaevandamisel viisid riigi 1990. aastate alguses kokkuvarisemise äärele. 1991. aastal puhkes riigis kodusõda. Etniliste gruppide vahelised vastuolud ei võimaldanud oma jõududega leida lahendust küsimusele, kuidas teemandileiukohti jätkusuutlikult kasutada.²⁷

President J. Momoh püüdis tugevdada armeed, sest kriisi käigus haaras Revolutionary United Front (RUF) enda kätte osa Sierra Leone territooriumist Libeeria piiri ääres. Sõjaväelaste ülestõus 1992. aastal kukutas presidendi ning riigis tuli võimule V. Strasser, kes samuti ei suutnud tagada Sierra Leone sisejulgeolekut ega majandusarengut. Süvenev kriis sundis

²⁴ **O'Brian, K.** 2002. Leash the Dogs of War. – Financial Times, 20 February. <<http://www.rand.org/commentary/022002FT.html>>, (24.10.2006).

²⁵ **Priest, D.; Pat Flaherty, M.** 2004. Iraq: Security Firms Form World's Largest Private “Army”. – Washington Post, 8 April. <www.corpwatch.org/article.php?id=11242>, (02.08.2006).

[Edaspidi **Priest, Flaherty** 2004]

²⁶ **Norton-Taylor, R.** 2005. Army fears loss of top troops to private firms. – Guardian, 8 August.

<<http://www.guardian.co.uk/military/story/0,,1544737,00.html>>, (22.09.2006).

²⁷ **Avant** 2005, pp. 82–83.

Strasserit paluma abi sõjandusega seotud eraettevõtetelt.²⁸ Briti firma Gurkha Security Guards (GSG) oli esimene firma, kes sekkus 1995. aastal Sierra Leone kriisi, kuid ei suutnud riigi olukorda oluliselt muuta. Seepärast sõlmis Sierra Leone uue lepingu Lõuna-Aafrikas asuva firmaga Executive Outcomes (EO), mis pakkus lisaks väljaõppe teostamisele ka otsest sõjapidamisteenust. EO tõi riiki 285 meest (lepingu üldmaksumus 21 kuu eest oli 35 miljonit dollarit), korraldas baasväljaõpet, õpetas taktikat ja sidepidamist.²⁹ Firma personal (endised Lõuna-Aafrika kaitseväge eliitüksuste võitlejad, kopteri- ja lennukipiloodid) osales ka ise lahingutes ning juhtis väljaõpetatud Sierra Leone üksusi, mille tulemusena tõrjuti mässulised ühe kuu jooksul pealinnast välja ning algasid võitlused teemandikaevanduste pärast.

EO saavutatud olukord ei olnud aga püsiv, sest valimistele järgnesid muutused, mille tulemusel lõpetas Sierra Leone valitsus EO finantseerimise ning peatselt toimus uus sõjaline riigipööre³⁰. Pagenduses viibiv Sierra Leone endine president Kabbah otsustas taas kord paluda abi sõjandusega seotud eraettevõtelt. Briti firma Sandline International sai ülesandeks alistada RUF, mis takistas demokraatlikult valitud valitsust juhtimast riiki. Samuti pidi firma õpetama välja ja varustama 40 000 Kamajorsi³¹ võitlejat ning koostama kava, kuidas koos Nigeeria rahuvalvajatega rünnata pealinna ja tõrjuda sealt RUF välja. Sandline'i tegevus, mille käigus rikuti relvamüügi keeldu Sierra Leonesse, äratas Briti valitsuse ja ka rahvusvahelise üldsuse tähelepanu ning viitas vajadusele hakata õiguslikult reguleerima sõjandusega seotud eraettevõtete tegevust.³² Nagu hiljem selgus, oli Briti välisministeerium eelnevalt Sandline'i tegevuse ametlikult heaks kiitnud³³.

GSG, EO ja Sandline'i tegevust Sierra Leonese analüüsid tuleb heita pilk ka ÜRO ja rahvusvahelise üldsuse tegevusele selle kriisi lahendamisel. Arenenud riikide soovimatust sekkuda verisesse kodusõtta iseloomustab järgmine fakt. Kui NATO oli valmis Kosovosse paigutama 50 000 hästi varustatud rahuvalvajad, siis Kosovost seitse korda suuremasse Sierra Leonesse lähetati vaid 9000 halvasti varustatud rahuvalvajad. 1995. aastal

²⁸ *Ibid.*, pp. 83–84.

²⁹ **Singer** 2003, pp. 113–117.

³⁰ **Creehan, S.** 2002. Soldiers of Fortune 500 International mercenaries. Harvard International Review, Vol. 23 (4), Issue 4, pp. 6 (2). [Edaspidi **Creehan** 2002] <<http://www.globalpolicy.org/security/peacekpg/reform/pmc.htm>>, (19.09.2006).

³¹ Kamajors või Kamajoisia on etniline Mende grupp, mis koosnes kohalikest jahimeestest, kes EO toel asusid võitlema RUFi terrori vastu ning hiljem osutasid regionaalseks kaitsevägeks ja märgatavaks poliitiliseks jõuks riigis.

³² **Morgan, O.** 2003. Soldiers of fortune hit the jackpot. – The Observer, 26 October. <<http://www.guardian.co.uk/military/story/0,11816,1071086,00.html>>, (06.05.2006). [Edaspidi **Morgan** 2003]

³³ **Singer** 2003, p. 115.

keeldusid nii ÜRO, USA kui ka Suurbritannia oma vägede paigutamisest Sierra Leone. 1997. aastal ei suutnud ÜRO kokku saada vajalikku 47 miljonit dollarit rahuoperatsiooni käivitamiseks. Selle tulemusena sisenes riiki halvasti varustatud Nigeeria üksuste juhitud Aafrika riikide väegrupp, mille võime kriisi lahendada oli väga piiratud^{34 35}.

Sierra Leone juhtum näitab selgelt, et arenenud riikidel puudus huvi sekuda Aafrika riigi siseprobleemidesse ning rahvusvaheline üldsus ei soovinud finantseerida ka rahuoperatsiooni käivitamist. Samal ajal suutis erafirma olukorda väiksemate kuludega radikaalselt muuta (mis oli küll ajutine) ning Suurbritannia valitsus soovis hiljem teise erafirma abil olukorda uuesti stabiliseerida.

Teine juhtum: sõjandusega seotud ettevõtte rakendamine Balkani kriisi ajal

Military Professional Resources Incorporated (MPRI) alustas oma tegevust Horvaatias 1994. aastal pärast seda, kui USA välisministeerium oli firmale andnud ametliku tegutsemisloa. Horvaatia valitsus allkirjastas MPRIga kaks lepingut. Esimene nägi ette pikaajalist koostööd Horvaatia strateegiliste võimete väljaarendamiseks (MPRI poolt juhtis selle lepingu täitmist hiljuti erru läinud kindralmajor), teine leping nägi ametlikult ette demokraatlikule riigile omase tsiviil-militaarsuhete mudeli juurutamist Horvaatias. Ametliku USA poliitika kaudu pidid need programmid aitama Horvaatial muutuda arvestatavamaks NATO rahupartnerlusprogrammi kandidaadiks.

Augustis 1995 alustasid aga Horvaatia väed suurpealetungi Serbia vägede vastu Krajinas. Pealetungi läbimõeldus, kooskõlastatus ja efektiivsus hämmastas kõiki regiooni riike. Enne seda ei olnud Horvaatia väed midagi ligilähedastki suutnud korda saata. See pealetung oli esimeseks suureks võiduks Serbia vägede üle ja ka pöördepunktiks Jugoslaavia kodusõjas, sest see pani aluse Horvaatia ja Bosnia sõjalisele koostööle Serbia vastu ning aitas saavutada rahu kehtestamiseks vajalikku jõudude tasakaalu. Serblased nõustusid vaherahuga ja novembris 1995 sõlmiti Daytoni rahuleping, mis tegi lõpu Jugoslaavia kodusõjale. Huvitav on märkida, et enne Daytoni

³⁴ Samas kontekstis tuleb märkida, et Executive Outcomes pakkus ÜRO-le võimalust sekkuda rahvusvahelise üldsuse nimel 1500-mehelise lahingugrupiga ja peatada genotsiid Rwandas (kus kahe kuu jooksul 1994 tapeti 500 000–1 000 000 inimest), kuid ÜRO-s ei äratanud ettepanek Rwanda kriisi sekkuda mingit huvi. Vt **Brooks, D.** 2002. Comments and Suggestions for the UK Green Paper on Regulating Private Military Services, p. 6.

<www.hoosier84.com/0725brookspmcregs.pdf>, (02.08.2006).

³⁵ **Singer** 2003, pp. 60, 112, 114.

lepingule allakirjutamist soovis Bosnia valitsus, et ka tema vägedes viidaks ellu samasugused uuendused.

MRPI esindajad ei ole kunagi tunnistanud, et nad andsid Horvaatiale otsest sõjalist nõu ja planeerisid nimetatud suurpealetungi³⁶. Vaatamata sellele on mitmed eksperdid hinnanud seda pealetungi Lääne sõjalise doktriini efektiivse rakendamisena. Samuti tuleb märkida, et selline sõjaline muutus oli kooskõlas USA poliitikaga, mis nägi ette Horvaatia ja Bosnia abil Serbia sõjalise jõu tasakaalustamist. MPRI sekkumise kasuks räägib ka järgmine fakt: USA ei protestinud ametlikult selle vastu, et Horvaatia pealetung rikkus ÜRO vahele ja tekitas regioonis 170 000 sõjapõgenikku.³⁷

Eeltoodu viitab selgelt võimalusele, et nüüdisaegset sõjalist oskusteavet ja kvalifitseeritud kaadrit omava erafirma tegevus võib kaasa tuua põhimõttelisi muudatusi keeruliste kriiside kulgemises, luua eeldused rahu sõlmimiseks jõutasakaalu muutmise teel ja aidata kaasa konfliktide otsustavale lahendamisele.

5. Sõjandusega seotud ettevõtete rahvusvaheliste kriiside reguleerimist soodustavad tegurid

Eelnevate Sierra Leone ja Balkani konfliktide näidetel võib väita, et sõjandusega seotud ettevõtted võivad parandada kriiside lahendamise võimet. Lisaks osalemisele mitmesugustes operatsioonides koos riiklike struktuuride ja riikide koalitsioonidega võivad sõjandusega tegelevad erafirmad tegutseda omal käel ka nendes riikides ja kriisikolletes, kus riigid ise osaleda ei taha.³⁸

J. Shevlin ja D. Brooks toovad esile viis peamist põhjust, mis suurendavad erasektori rolli rahu ja stabiilsuse tagamisel maailma erinevates piirkondades. Esimese põhjusena nimetavad nad sõjalisi teenuseid osutavate erafirmade järjest suurenevat võimet kiiresti reageerida muutuvale personalivajadusele, mida tavapärased armeed oma organisatsiooni aegluse tõttu tihtipeale kiiresti teha ei suuda. Selle aegluse põhjused peituvad spetsialistidele antava sõjalise väljaõppe pikaajalisuses ja sellise väljaõppe kalliduses. Seevastu erasektor palkab oma töötajad arvukate endiste sõjaväelaste seast³⁹, kusjuures värbamiskulusid

³⁶ **Avant** 2005, p. 104.

³⁷ **Singer** 2003, pp. 124–128.

³⁸ **Crehan** 2002.

³⁹ **Schrader**, E. 2002. US Companies Hired to Train Foreign Armies. – LA Times, 14 April. <<http://www.globalpolicy.org/security/peacekpg/training/pmc.htm>>, (19.09.2006).

projektipõhise ülesande täitmisel ei saa võrrelda vahenditega, mida riik on panustanud personali ettevalmistamiseks.

Teise erasektori suurema kasutegurina nimetavad Shevlin ja Brooks jõukordisti efekti, mis tekib erafirmade kaasamisel riigi poolt teostatavatesse operatsioonidesse ja avaldub sõdurite maksimaalses kasutamises just nende ülesannete täitmiseks, milleks nad on välja õpetatud. Mittelahingulisi ülesandeid saab erafirma edukalt täita ning seeläbi suurendada riigi otsese jõu kasutamise võimet.

Kolmandaks on tõusnud spetsialiseeritud oskuste ja teadmiste tähtsus sõjapidamises. Nüüdisaegne sõjavägi sõltub paljuski kõrgtehnoloogilistest vahenditest, mille loomiseks, hooldamiseks ja ka kasutamiseks on vaja hulgaliselt inseneriteadmisi. Sellist väljaõpet ei ole alati otstarbekas siduda üldise sõjalise väljaõppega. Erafirmade kaasamine kõrgtehnoloogiliste relvasüsteemide kasutamisse ja hooldamisse võimaldab sõjaväel säästa raha ning ei koorma sõjaväge ka uute seadmete väljatöötamisega.

Neljas erafirmade kaasamist toetav tegur on seotud sellega, et erafirmade teenuseid on lihtne kasutada, sest kasumit taotlevat ettevõtet on rahaliselt tunduvalt lihtsam mõjutada, kui muuta, suunata ja kohendada armee tegutsemist vastavalt kiirelt muutuvatele vajadustele. Erafirma võib osutada paindlikuks ning äärmiselt mugavaks vahendiks riigi käsutuses. Seejuures on oluline nii valitsuse kui ka firma vastutus. Valitsuse jaoks võib firma kaasamine tähendada väiksemat avalikkuse tähelepanu ja vastutust, firma vastutuse saab aga täpselt sätestada lepingutes.

Viies erafirmade rolli tähtsustamise põhjus on juba varem mainitud vajalike kulutuste väiksem maht võrreldes riigi armee kaasamiseks vajalike summadega. Eraettevõtetel on võimalik ilma avalikkuse häiriva tähelepanuta komplekteerida täpselt vajadustele vastav meeskond ja hankida eraldi iga ülesande jaoks vajalikud vahendid. Tihtipeale saavad erafirmad kasutada kohapealset (st operatsiooni toimumise piirkonnas viibivat/elavat) personali ning treeninglaagreid.⁴⁰ Eeltoodu kinnituseks võib väita, et USA poleks ilma erasektori ettevõtete palkamiseta suutnud laiendada sõjalist abi teistele riikidele ja õpetada välja sõbralikke armeesid üle maailma. Erafirmade palkamine on USA-l võimaldanud ka vähendada riske oma sõjaväepersonalile ja seega vastu tulla USA ühiskonnas valitsevale vastumeelsusele saata oma sõdureid vähemtähtsatesse kriisipiirkondadesse⁴¹. Eriti on nõudlus sõjapidamisega seotud erafirmade teenuste järele kasvanud pärast 11. septembri sündmusi 2001. aastal⁴².

Sõjandusega seotud eraettevõtete kriisilahendamisse kaasamist toetavad tegurid ja nende ettevõtete kaasamise eelised võib kokku võtta järgmiselt.

⁴⁰ Brooks, Shevlin 2005, pp. 103–112.

⁴¹ Priest, Flaherty 2004.

⁴² Morgan 2003.

1. Alalise valmisolekuga (mille tingib konkurents turul) sõjandusega seotud firma olemasolu võimaldab riigil või rahvusvahelisel organisatsioonil kiiresti reageerida kõikvõimalikele kriisidele.

2. Sõjandusega seotud firma suurem paindlikkus vajalike sõjaliste võimete hankimisel annab suure eelise riigi väeüksuste ees, kus kriisi nõuetele vastavate muudatuste tegemine võib võtta tunduvalt rohkem aega.

3. Erasektori sõjalise ettevõtte palkamine on odavam kui riigi relvajõudude saatmine kriisipiirkonda.

4. Sõjandusega seotud firma personali moodustavad tänapäeval enamasti professionaalsed, pikaajalise staaži ja kogemusega sõjaväelased, kelle kvalifikatsioon võib olla kõrgemgi kui relvajõududes teenivatel sõjaväelastel.

5. Sõjandusega seotud ettevõtted on iseseisva logistilise toetusega, mis ei vaja riigi abi ning sellele lisaks võimaldab kõrgtehnoloogiline varustus ja relvastus väiksematel üksustel sekkuda kriisi lahendamisse varasemast efektiivsemalt.

6. Lokaalsed relvakonfliktid nõuavad suuremat arvu spetsialiseerunud üksusi, mida riigil ei ole majanduslikult otstarbekas ülal pidada. Siin on eelis erasektoril, kus sõjandusega seotud firmad osutavad spetsiifilisi teenuseid.

7. Sõjandusega tegelev erafirma ei paelu nii suurt avalikkuse tähelepanu kui riigi kaitsejõud ega koorma poliitikuid seepärast ka ülemäärase vastutusega. Riikliku üksuse saatmisega konfliktipiirkonda kaasneb peaaegu alati intensiivne diskussioon, mis ei pruugi konflikti lahendamisele kasuks tulla.

8. Sõjandusega seotud firmade olemasolu võimaldab valitsusel ehitada üles sõbralike riikide relvajõude ja viia seal ellu reforme.

6. Probleemid sõjandusega seotud ettevõtete kriislahendamisse kaasamisel

Sõjandusega seotud firmad tegutsevad alati kasumiteenimise eesmärgil, mis võimaldab neid rakendada piirkondades, kuhu riigid või rahvusvahelised organisatsioonid erinevatel põhjustel sekkuda ei taha. Just see rahaliste vahenditega mõjutatavus ja orienteeritus kasumile võib sõjandusega seotud erafirma panna piisava kontrolli puudumisel rikkuma kehtivaid õigusnorme ja soodustada vägivalla kontrollimatut kasutamist.

Selliseid väiteid on esitatud ja nende kinnituseks on ka mitmesuguseid fakte.⁴³ Rohkeid tisviilohvreid põhjustanud vägivalla valimatus kasutamises on süüdistatud ka firmat Executive Outcomes, kes väidetavalt tulistas

⁴³ Näiteks on Iraagis oktoobrini 2007 olnud Blackwater väidedavalt seotud 195 tulistamisjuhtumiga 32 kuu jooksul (sõjalisel ettevõttel on 1 miljardi dollari suurune leping USA valitsusega). **The Economist** 2007, 11 October.

kopteritelt tsiviiliskuid, suutmata neid eristada võitlejatest, kasutas napalmi, termobaarilisi pomme ja kassettpomme.⁴⁴ Erafirmade kaitsjad väidavad, et enamasti on erafirmade personal oluliselt distsiplineeritum nende vastastest, kuid samas ei saa eirata asjaolu, et taotledes kasumit ühtede või teiste sõjaliste eesmärkide saavutamise teel, võib erafirma olla huvitatud valimatust jõukasutusest.

Teine erafirmade kaasamisega seotud probleemidering on see, et kasumijahil olevad erafirmad võivad hakata oma teenuseid müüma valimatult nii kõikvõimalikele mässulistele kui ka terroriorganisatsioonidele. Näiteks Iisraeli firma Spearhead on teadaolevalt teinud koostööd Kesk-Ameerika narkokartellidega. Lisaks võivad kodusõjas erinevaid pooli toetavad erafirmad alustada omavahel sõjategevust ja nii hoopis kriisi süvendada.⁴⁵ Erafirmasid on seostatud ka inimõiguste rikkumistega Kolumbias, kus endistest Briti erivägede sõjaväelastest koosnev firma on olnud seotud British Petroleumi torujuhtme ehituse vastaste hukkamise ja röövimisega. Kuigi erafirmad püüavad tänapäeval hoolikalt oma personali valida, tõmbavad nad ligi ka palju niisuguseid inimesi, kelle minevik pole seadusevastastest tegudest sugugi puhas. Erafirmade kahjuks kõneleb ka asjaolu, et soovi tõttu oma mainet hoida pole firmad huvitatud oma töötajate seaduserikkumiste avalikustamisest ja süüdlaste avalikust karistamisest.⁴⁶

Järgnevalt on esitatud loetelu sõjandusega seotud erafirmade kriisireguleerimisse kaasamise negatiivsetest aspektidest.

1. Sõjandusega seotud ettevõtet motiveerib eelkõige kasumi teenimine. Suurema kasumi nimel võib ettevõtte lepingust ära öelda ja/või vahetada poolt. Selline olukord võib kriisi hoopis süvendada.

2. Sõjandusega seotud ettevõtete tegevus ei ole õiguslikult põhjalikult reguleeritud, mis jätab firmadele vaid piiratud vastutuse ja väga väikse võimaluse anda firma töötaja kohtu alla. Äärmisel juhul karistatakse sellist firmat sundlikvideerimisega, kuid ettevõtte ja selle personali tekitatud kahju võib osutuda korvamatuks.

3. Endistel kõrgetel sõjaväelastel on olnud ligipääs riiki puudutavatele salastatud materjalidele, mida võidakse valedel eesmärkidel kasutada. Sõjandusega seotud firmad ekspordivad nii teadlikult kui ka ebateadlikult teavet lääneriikide relvajõudude kohta. Väljaõppe korraldamine kriisi osapoolte vägedele võib minna vastuollu sama kriisi lahendamiseks planeeritud lääneriikide operatiivplaanidega.

4. Sõjandusega seotud ettevõtete jätkuvalt halb maine (seostamine traditsioonilise, kõiki üldtunnustatud väärtusi eirava palgasõduriga) takistab

⁴⁴ Singer 2003, pp. 116, 218.

⁴⁵ *Ibid.*, pp. 223–224.

⁴⁶ *Ibid.*, pp. 220–222.

firmade kasutamist ka seal, kus nad võiksid anda oma panuse kriisilahendamisse.

5. Sõjapidamise erastamine soodustab kuritegelike isikute rakendamist lahingutegevuses ning raskendab paratamatult kriiside lahendamist ja firmade tegevuse seaduslikkuse tagamist.

6. Sõjaliste firmade tegevust võidakse tõlgendada kui riigi või organisatsiooni (nt ÜRO) teatud poliitika elluviimist, mida hiljem on raske õigustada ja rahvusvahelisele üldsusele põhjendada.

7. Vähesed kontrollivõimalused sõjandusega seotud firmade üle väljaspool nende päritolumaad võivad raskendada kriisi reguleerimist.

7. Sõjandusega seotud ettevõtete tegevuse õiguslik reguleeritus

ÜRO on vastu võtnud konventsiooni, mis määrab ära peamised põhjused, miks eraomandis olevate sõjandusega seotud ettevõtete tegevust tuleks seadusandlikult reguleerida. Nendeks põhjusteks on eelkõige erafirmade negatiivse mõju vältimine julgeolekule ja konfliktilahendamisele ning nende tegevuse vastuolu ärahoidmine riigi poliitikaga.⁴⁷

ÜRO seisukohtade täienduseks on vaja esitada ka põhjused, mida sõjandusega seotud erafirmad peavad oluliseks oma tegevuse reguleerimisel. Nendeks põhjusteks on soov tõsta sõjandusega tegelevate erafirmade prestiiži, muuta see tegevusvaldkond samasuguseks nagu mis tahes muu eraettevõtluse valdkond ning vabaneda mõistega *palgasõdur* seotud halvast kuulsusest. Kuigi sellest on vähe räägitud, on kõnekas fakt tänapäeva sõjandusega seotud erafirmade kohta see, et Sandline saatis ise kuus nädalat enne Sierra Leone relvamüügiskandaali puhkemist Briti välisministeeriumisse taotluse sõjandusega seotud erafirmade tegevust õiguslikult paremini reguleerida.⁴⁸

Debatt sõjandusega seotud eraettevõtete üle on eriti hoogustunud Suurbritannias. Briti välisministeeriumi koostatud teemakohane eelnõu sisaldab hinnangut erafirmade õiguslikule seisundile ning toob esile ka vastavad probleemid. Erafirmade võimet kaasa aidata rahutagamissmissioonide õnnestumisele on tunnustatud, kuid puudulik seadusandlus takistab praegusel

⁴⁷ **International Convention against the Recruitment, Use, Financing and Training of Mercenaries**, 04.12.1989. – UN, General Assembly A/RES/44/34. <<http://www.un.org/documents/ga/res/44/a44r034.htm>>, (30.10.2006).

⁴⁸ **Gilligan, A.** 1998. Inside Lt Col Spicer's new model army. – The Daily Telegraph, 22 November. <<http://www.telegraph.co.uk/htmlContent.jhtml?html=/archive/1998/11/22/narmy22.html>>, (06.10.2006).

hetkel erafirmade tõhusat kasutamist kriisipiirkondades. Samuti võib valit-
suste liigne sõltuvus sõjalistest firmadest viia vaeste riikide ressursside
liigtarvitamisele.⁴⁹

D. Brooks⁵⁰ on esile toonud sõjandusega tegelevate erafirmade lobitöö
seisukohad, mida tuleks erafirmade endi arvates arvestada, kui nende tege-
vuse reguleerimiseks koostatakse õigusakte. Brooks'i kohaselt peab firmade
tegevuse õiguslik regulatsioon olema paindlik ning võimaldama erafirmadel
sekkuda konfliktide lahendamisse. Erafirmade tegevuse läbipaistvuse
tagamiseks on kasulik palgata neid otseselt rahuoperatsioone läbi viima, sest
see võimaldab nende tegevust konfliktipiirkonnas väga täpselt reguleerida.⁵¹
Viimasena mainitud seisukoht on eriti oluline, sest see annab rahvusvaheliste
organisatsioonide ja riikide käsutusse kriisilahendamiseks vajaliku sõjalise
vahendi, mille abil on võimalik lahendada kriise, millesse riigid oma relva-
jõududega sekkuda ei taha (nt Rwandas).

Erafirmad on seisukohal, et juhul, kui sõjandusega seotud ettevõtted
suudavad lisaks majanduslike ressursside turvamisele ning üksuste väljaõpeta-
misele tagada riikide stabiilsust (vaatamata sellele, et firma teenib sellelt kasu-
mit), on mõistlik neid toetada ja mitte seada põhjendamatuid takistusi firmade
tegevusele. Seda, et erafirmade tegevusel puudub õiguslik alus ega pole töötatud
välja alternatiivseid vahendeid, on nimetatud isegi “amoraalsuse ilminguks”
ning “vastutustundetuks käitumiseks” rahvusvahelisel tasandil.⁵²

Kokkuvõte

Siinses artiklis näidati, et maailmas on tänapäeval välja kujunenud olukord,
kus riikide armeede kõrvale on tekkinud äriühingud, mis on võimelised
rakendama vägivalda süstemaatilisel ja organiseeritud viisil. Riikide ainu-
õigus vägivalda kasutada on muutunud piiratumaks. Lisaks on suur osa
arenenud riikide relvajõudude ülesannetest antud erakätesse. Sõjandusega
tegelevad erastruktuurid suudavad mõjutada rahvusvahelist julgeolekut,
muuta olukorda nõrkades ja sisetülidest lõhestatud riikides ning sekkuda
relvastatud konfliktidesse.

⁴⁹ **Private Military Companies: Options for Regulation (HC 577)**, 12.02.2002. –
Foreign and Commonwealth Office ISBN 0 10 291415 X, pp. 14–20.
<<http://www.fco.gov.uk/Files/kfile/mercenaries,0.pdf>>, (06.07.2006).

⁵⁰ Doug Brooks on International Peace Operations Associationi president.

⁵¹ **Brooks, D.** 2002. Comments and Suggestions for the UK Green Paper on
Regulating Private Military Services, p. 4.
<www.hoosier84.com/0725brookspmcregs.pdf>, (02.08.2006).

⁵² *Ibid.*, p. 2.

Mitmetel juhtudel ongi sõjandusega seotud erafirmad olnud välispoliitika elluviimisel otseseks alternatiiviks riiklike relvajõudude kasutamisele. Osad riigid (nt USA) on juba haaranud võimalusest teostada oma välispoliitikat sõjaliste ettevõtete kaudu, selle asemel et rakendada riigi relvajõude. Võib ennustada, et erafirmade kasutamise aktiivsus kriispiirkondades tõuseb lähitulevikus veelgi.

Samas tuleb tõdeda, et sõjalisi ettevõtteid puudutavad õigusaktid on senini olnud ebapiisavad ning üksikasjalike õigusaktide väljatöötamine on möödapääsmatu, sest nimetatud erafirmadel on oluline roll rahvusvahelise julgeoleku tagamisel. Sõjandusega seotud firmad võivad tunduvalt avardada riikide võimalusi lahendada kriise erinevates piirkondades, kuid seda vaid siis, kui nende firmade tegevust suudetakse piisavalt reguleerida. Sõjandusega seotud erafirmade kasutamise positiivsete külgede kõrval võib näha ka mitmeid tõsisemaid probleeme.

Kuigi ülalpool näidati, et poolt- ja vastuargumente erafirmade kasutamisele on enam-vähem võrdselt, võib siiski väita, et sõjandusega seotud ettevõtted suurendavad riikide ja organisatsioonide võimet kriise lahendada. Sõjandusega seotud eraettevõtete esilekerkimist pärast külma sõja lõppu (ja meenutagem, et väga suur osa ajaloos peetud võitlusi on peetud palgasõduritega) võib tõlgendada mitmeti, kuid on selge, et seda protsessi takistada on peaaegu võimatu. Seepärast tuleb teha kõik võimalik, suunamaks sõjandusega tegelevaid erafirmasid nii, et nad aitaksid kaasa rahu ja julgeoleku tagamisele maailmas.

Kirjandus

- Avant, D. D.** 2005. *The Market for Force, The Consequences of Privatizing Security*, New York: Cambridge University Press.
- Avant, D. D.** 2002. *Privatizing Military Training*. Foreign policy in focus, Vol. 7, No 6, <<http://www.fpip.org/fpifxt/1330>>, (19.09.2006).
- Brooks, D.** 2002. *Comments and Suggestions for the UK Green Paper on Regulating Private Military Services*, <www.hoosier84.com/0725brookspmcregs.pdf>, (02.08.2006).
- Brooks, D.; Shelvin, J.** 2005. *Reconsidering Battlefield Contractors*. <<http://www.hoosier84.com/douglinks.html>>, (12.05.2006).
- Calinger, R. S.; Shafritz, J. M.; Williams, P.** 2002. *The dictionary of 20-th century world politics*. New York: A Henry Holt Reference Book.
- Chatham House.** 2005. *Private Military Companies: A Legal Vacuum?*, 16 märts, <www.chathamhouse.org.uk/pdf/research/il/ILP160305.pdf>, (07.08.2006).
- Creehan, S.** 2002. *Soldiers of Fortune 500 International mercenaries*. Harvard International Review, Vol. 23 (4), Issue 4, pp. 6 (2). <<http://www.globalpolicy.org/security/peacekpg/reform/pmc.htm>>, (19.09.2006).
- Fitzsimmons, S.** 2005. *Dogs of Peace: A Potential role for private military companies in peace implementation*. – *Journal of Military and Strategic Studies*, Vol. 8, Issue 1, pp. 2–3,

- <<http://www.jmss.org/2005/fall/articles/fitzsimmmons.pdf>>, (02.11.2006).
- Gilligan, A.** 1998. Inside Lt Col Spicer's new model army. – The Daily Telegraph, 22 November. <<http://www.telegraph.co.uk/htmlContent.jhtml?html=/archive/1998/11/22/narmy22.html>>, (06.10.2006).
- International Convention against the Recruitment, Use, Financing and Training of Mercenaries**, 04.12.1989. – UN, General Assembly A/RES/44/34. <<http://www.un.org/documents/ga/res/44/a44r034.htm>>, (30.10.2006).
- Military Industrial Complexities** 2003. – The Economist, 29 March. <http://economist.com/business/displaystory.cfm?story_id=1667370>, (13.10.2006).
- Morgan, O.** 2003. Soldiers of fortune hit the jackpot. – The Observer, 26 October. <<http://www.guardian.co.uk/military/story/0,11816,1071086,00.html>>, (06.05.2006).
- Norton-Taylor, R.** 2005. Army fears loss of top troops to private firms. – Guardian, 8 August. <<http://www.guardian.co.uk/military/story/0,,1544737,00.html>>, (22.09.2006).
- O'Brian, K.** 2002. Leash the Dogs of War. – Financial Times, 20 February. <<http://www.rand.org/commentary/022002FT.html>>, (24.10.2006).
- Pilj, K. von der; Assassi, L.; Wigan, D.** 2005. Global Regulation, Managing Crises After the Imperial Turn. Palgrave Macmillan.
- Priest, D.; Pat Flaherty, M.** 2004. Iraq: Security Firms Form World's Largest Private "Army". – Washington Post, 8 April. <www.corpwatch.org/article.php?id=11242>, (02.08.2006).
- Private Military Companies: Options for Regulation (HC 577)**, 12.02.2002. – Foreign and Commonwealth Office ISBN 0 10 291415 X. <<http://www.fco.gov.uk/Files/kfile/mercenarys,0.pdf>>, (06.07.2006).
- Shearer, D.** 1998a. Private Armies and Military Intervention. – Adelphi Paper 316, International Institute for Strategic Studies, Oxford University Press. <<http://www.isn.ethz.ch/iiss/prap/316.htm>>, (04.05.2006).
- Shearer, D.** 1998b. Outsourcing War. – Foreign Policy, Fall. <<http://www.fsa.ulaval.ca/personnel/VernaG/EH/F/cons/lectures/mercenarys.htm>>, (12.06.2006).
- Schrader, E.** 2002. US Companies Hired to Train Foreign Armies. LA Times, 14 April. <<http://www.globalpolicy.org/security/peacekpg/training/pmc.htm>>, (19.09.2006).
- Schreier, F.; Caparini, M.** 2005. Privatising Security: Law, Practice and Governance of Private Military and Security Companies. <http://www.dcaf.ch/_docs/op06_privatising-security.pdf>, (23.09.2006).
- Singer, P. W.** 2003. Corporate Warriors, The Rise of the Privatized Military Industry, New York: Cornell University Press.
- The Economist** 2007, 11 October. <http://www.economist.com/world/africa/displaystory.cfm?story_id=9954491>, (20.01.2008).